

פרשת כי (3) תולדות

(1) תולדות

כ"ג

כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו
אלהיך בידך ושכית שבו.

מדרקרים אמאי כתיב אויביך לשון רבים
(ביוד אחר הכי) ונתנו לשון
יחיד [עין כלי יקר ואלשיך]. ונ"ל
עפמ"ש הבינה לעתים ריש דרוש כ"ד ד"ה
העצמית] לפרש הפסוק [לעיל ד' י"ז י"ח]
כי תאמר כלבך רבים הגוים האלה ממני
איכה אוכל להורישם לא תירא מהם וגו',
שהכוונה היא כאשר תאמר כלבך רבים
הגוים וגו', שתבין ותדע כי בדרך הטבע
לא תוכל להורישם, וע"כ תשים בטחונך
בה' ית"ש או לא תירא מהם, משא"כ אם
תחשוב להורישם בדרך הטבע. וי"ל שז"ש
כאן כי תצא למלחמה (תצא כלשון יחיד)
על אויביך, כלומר כשיהיה בעיניך כאלו
אתה היחיד והם הרבים שלא תוכל להם
בדרך הטבע, או ונתנו ה' אלהיך בידך
כאיש אחד.

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה (א-יה)
פרשה זו של סורר ומורה יש לו שייכות לפרשה הקודמת של בכור.
כשם שחשיבותו של הבכור נובעת מזה שהוא הבן הראשון, כך גם שנותני
הראשונות של האדם יש להן חשיבות רובה לגבי שאר שנותיו ונודעת
להן השפעה ניכרת על כל החיים. אם רואיני אנו שהבן מושחת הוא בשלושת
החודשים הראשונים להיותו גדול וברעיוני (הוא הזמן של בן סורר
ומורה) — הרי זה סימן מובהק שסופו להיות מושחת כל ימי חייו ועתיד
הוא להיות מחויב מיתה, אמרה אפוא תורה: ימות זכאי ואל ימות חייבי
(עין רש"י).

מכאן עלינו ללמוד לקח שצריך אדם לשינו לב ולהקפיד בעיקר על
הימים הראשונים שלאחרי הבר מצוה על הימים הראשונים של השנה
על שנותיו הראשונות של היום — כי יהיו טובים וישרים, לפי שהתחלתה
יש לה השפעה מרובה על העתיד... (שם ששמואל)

(3) תולדות

טו מי האיש הירא וד
הלבב [נ] כמשמעו שאין בלבו כוח לעמוד בקשר המלחמה, ומאחר שיכנס
אדם בקשר המלחמה ישען על מקוה ישראל ומשען בעת צרה ודע שעל
יחוד השם הוא עשה מלחמה רשעים נפשו בכפו ולא ירא ולא יחוד ולא
יחשב לא באשתו ולא בכניו אלא ימחה זרעו מלבו ויפנה מכל דבר
למלחמה: וכל המתחיל לחשב ולהנהיג במלחמה ומכחיל עצמו עובר בלא
תעשה שני אל ידך לבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם: ולא
עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה
בכל לבו ובכל נפשו הרי זה כמי ששפך דמי הכל שני ולא ימס את לבו
אחיו כלבכו, והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת י"י רמיה וארור מתע
חרבו מדם: וכל הגלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם
כלבו מוכסח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעו רעה ויבנה לו בית נזק בישראל
ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא. שני כי עשה יעשה י"י
לאדוני בית נאמן כי מלחמות י"י אדוני גלחם ורעה לא תמצא בך מימך
והיתה נפש אדוני צרורה בצרוד החיים את י"י אלהיך:

יה כי יהיה לאיש בן סורר ומורה. אמרו רז"ל (סנהדרין ע"א) בן סורר ומורה לא
היה ולא יהיה ולמה נכתב בתורה אלא דרוש וקבל שכר, ומ"מ חל עלינו
חובת ביאור דבר זה למה נכתב תורה דבר שאינו כנמצא כלל, גם יש להתבונן במה
שנאמר כאן וכל ישראל ישמעו ויראו יותר מכשאר מצות פרטיות ועוד למה לא נאמר
כאן ולא יזידון עוד כמ"ש בפר' שופטים (י"ג) ואולי טעמו של דבר לפי שבן סורר
ומורה לא היה ולא יהיה ולא נכתבה הפר' כ"א כדי שישמעו הבנים ויראו ולא יעשו
לדבר הזה, ומ"ש וכל ישראל ישמעו היינו שישמעו פרשה זו ומשפט הכתוב בה
ויראו הבנים מלמדת עיני כבודם של אב ואם ולכך לא נאמר ולא יזידון עוד.
כי לשון עוד מורה על דבר הנעשה כבר שלא יהיה נעשה עוד וזה אינו שהרי
בן סורר ומורה לא היה דברים מעולם ולא נכתבה פרשה זו כ"א להפיל אימתה ופחד
על הבנים.

אך קשה לי וכל ישראל ישמעו וכל הבנים הל"ל, כי אין צורך לפחד זה כי אם
לבנים, ובספר הזוהר דרש פרשה זו על כל ישראל. ואני אומר שאין צורך בזה כי
גם מפשרה של הפרשה יש מוסר נפלא לכל ישראל שנקראו בנים לאל חי ויש לחגש
שיסמכו על זה ויאמרו מאחר שאנחנו בניו א"כ ודאי אם יהיו בנים סוררים לא יביט
און בעקב וירחם עליהם כרחם אב על בנים ויותר להם כדרך שהאב מוותר לבנו
ויאמרו הקב"ה וותרן, וכן אמר משה בניו מומם (דברים ל"ה) ר"ל מה שקראם בניו זהו
מומם כי סמכו על זה ועשו עבירות חבילות חבילות וכטחו באביהם שלא ימסרם
ביד מדת הדין, ע"כ נכתבה התורה שהדין דין אמת שאפילו האב חייב להביא את
בנו לב"ד ולמוסרו למיתה ועי"ז ישמעו פר' זו כל ישראל ויראו את ה' ולא יסמכו
על מה שקראם בנים כי גם בב"ד שלמטה חייב האב למסור את בנו לב"ד וכן הדין
גם בב"ד שלמעלה.

(1)

"בן סורר ומורה נידון על שם סופו, הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמבקש לימודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות". ובפרשת וירא: "כִּי־שָׁמַע אֱלֹקִים אֶל־קוֹל הַנֶּעַר בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם" — לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נידון ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות".

5
לפי
תנאים

והדברים יתבארו לפי ההלכה. בשו"ת חתם סופר³ כתב, שאף על פי שנחלקו תנאים אם כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכיוצא בכל דבר העומד להיעשות, והלכה שאין אומרים כל העומד, אין הדברים אמורים אלא בדבר שמצד עצמו לא יגיע לסוף מעשה, אלא שעומד להיעשות על ידי פעולת אדם, אבל דבר שבעצמותו סופו להיות במצב אחר מכפי שהוא עכשיו, הרי אנו רואים אותו כאילו כבר הוא כן, כמו בטריפות שאומרים שכל שסופו להינקב כנקוב דומה⁴, שהרי יש בו כבר עכשיו לקותא, והחל הנגף, וכן דיו שחור של ספר תורה העומד מצד עצמו להתאדם, כבר עכשיו הוא פסול.

4

ובבן, בן סורר ומורה, שהגיעה תורה לסוף דעתו וכו', הרי כבר החל בו הנגף עכשיו, שהתורה רואה אותו בקלקולו של עכשיו שעתיד להתפשט יותר ויותר, עד שעומד בפרשת דרכים וכו', ובמצב כזה אנו דנים אותו כבר עכשיו על שם סופו, כמו בטריפות. אבל ישמעאל, שהיה כשר באותה שעה, והקב"ה ידע שמה שזרעו עתידים להמית את ישראל בצמא, אין זה תוצאה מישמעאל בעצמו לפי הנהגתו עכשיו, לכן נידון "בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם".

11

16

ויתכן שזהו אחד מטעמי קריאת פרשה זו בראש השנה. ישראל עומדים בראש השנה בדין, "למשפטיך עמדו היום, כי הכל עבדיך". על העבר עושים תשובה, ועל העתיד הרי יודע מחשבות הוא יודע שיתכן מאד שעתידיים ח"ו שוב לחטוא. אבל ישראל בעצמותם כשרים הם, ובפנימיותם כולם בוצים לעשות רצון קונם, והחטאים אינם אלא מקרים חיצוניים, שנתדבקו בהם מן החוץ⁵, ואם עתידיים לחטוא אין זה מצד קלקולם עכשיו, אלא מקרים חדשים, ולכן קוראים פרשת "בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם", לומר שלא ידון אותנו לפי העתיד, אלא לפי מה שעושים תשובה עכשיו.

21

ההשתדלות — תנאי לסייעתא דשמיא

"הקם תקים עמו" (כב, ד)

6
לפי
תנאים

"הלך וישב לו ואמר לו, הואיל ועליך מצוה לפרוק פרוק, פטור. שנאמר הקם תקים עמו" (ספרי).

הלכה זו, אומר ה"חפץ חיים" (על התורה) נושאת עמה מוסר השכל לכל עניני האדם: אם הוא מקדש עצמו מלמטה — מקדשים אותו מלמעלה. אם, למשל, בנוסף לבקשתו בתפילה "נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה" האדם גם משתדל לנצור פיו ולשונו, יעזרוהו מן השמים. אולם אם הוא עצמו אינו נשמך, איך יבקש זאת מאת הקב"ה? כל זה כלול במשמעות של הקם תקים — עמו. הקב"ה מוכן לחוש לעזרתנו להקימנו, לקיימנו ולפרוק עול מעל צווארנו. התנאי הנדרש מאיתנו על מנת לזכות לסיוע הוא — "חבא ליטהר". לאור זה נראית התנהגותו של אדם הפונה אל ה' בתפילה לסייעתא דשמיא בלא כל השתדלות מצדו, מגוחכת ומוזרה ביותר.

6

★

ה"חפץ חיים" המחיש רעיון זה במשל נפלא (משלי ה"חפץ חיים" י"א):

עני אחד שמצבו היה דחוק ביותר, לא עלינו, פגע ברחוב בפלוני שהיה ידוע כאחד העשירים שבעיר. פנה אליו ואמר: בקשה גדולה לי אל מר, יעשה נא עמדי חסד וילווני סכום של חמשה רובלים. הנה נזדמן לי עניין מה של מסחר, ובגמ"ח זו כבי מצילני ממש מרעב.

11

שפיר, אומר לו העשיר, ברם ברגע זה אין אתי סכום זה שאתה מבקש, ואף ממחר אני מאד לדרכי, תיטיב לעשות, איפוא, אם תכנס לביתי בשעה החמישית לפנות ערב ואתן לך חמשה רובלים בכבוד גדול.

2

לעת ערב השתדל העשיר להיות בביתו בשעה הקבועה, אף המתין עד השעה הששית, ברם הלה לא בא. חשב העשיר, אפשר אירע לו דבר לאותו עלוב ונאנס ולא יכול לבוא. למחרת הלך העשיר ברחוב ושוב פגע בו אותו עני. פותח ההוא בדברים ואומר: רואה כבודו, ענין של מסחר נזדמן לי ומצבי דחוק ביותר. אילו רצה כבי להיטיב עמדי ולהלוות לי סכום של חמשה רובלים היה משיב ממש את נפשי. אומר לו העשיר: הלא אמרתי לך עוד אתמול, סור לביתי ואתן לך את אשר אתה מבקש. אף חכיתי לך בביתי כשעה תמימה ולא באת. ברם מה שעבר עבר. רצונך בוא היום לביתי בשעה החמישית והכסף יהיה נתון לך. שוב כיוון העשיר את עתותיו, וצמצם את זמנו, כדי להמצא בביתו בשעה הקבועה והעני לא בא.

6
7

ביום השלישי שוב פגע בו העני ברחוב וחזר ופתח בפומון הידוע: עסק נזדמן לו, ומצבו דחוק והריחו זקוק ביותר לחמשה רובלים. לא עצר עוד העשיר ברוחו וגער בו בניזיפה: רואה אני שאין אמת בפיך. אינך צריך כלל לכסף. כי אילו היית נצרך היית בא אלי אתמול או שלשום בשעה שקבעתי וחכיתי לך בביתי והיית מקבל מידי את הכסף שהכינותי בשבילך. כמדומה לי שאינך אלא מתעתע, אומר דברים בפיך שאין לך עמהם. מתפללים אנו בכל יום: "כן תחננו ותלמדנו...; ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמוע, ללמוד...; והאר עינינו בתורתך..."; "חננו מאתך דעה בינה והשכל..." וכיוצא באלו תחינות ובקשות.

7
16

אין ספק שהוא יתברך מוכן לחון אותנו בחכמה, בינה והשכל, לתת בלבנו להבין את תורתו הקדושה. מצידו הוא, כביכול, אין אף פעם מניעה. אדרבה, מסייע הוא ידי עושה מצוה ומוכן להשפיע עליו ככל אשר יבקש. אך דבר אחד הוא דורש מאתנו: לבוא אליו לביתו, כלומר - לבית המדרש, ושם לקבוע עתים לתורה.

21

ברם, בעוונותינו הרבים אין אותן בקשות שבתפילה אלא בקשות מן השפה ולחוץ. בשעה שאנו מתפללים ומשוחחים איתנו כביכול, אנו מבקשים ממנו שילווח לנו אותם חמשת הרובלים, אבל משאנו נפנים והולכים מבית הכנסת אנו משקיעים ראשו ורובנו בהבלי העולם הזה, ושוכחים לגמרי את כל מה שבקשנו. למחרת אנו חוזרים ומבקשים, ואחרי כן חוזרים ושוכחים.

26

זהו שאמר הנביא: "קחו עמכם דברים ושובו אל ה' (הושע יד). קחו עמכם אותם דיבורים שאתם מדברים, אל תשכחו אותם! תנו דעתכם היטב על בקשות אלו שאתם מבקשים מלפניו, ואז - "ושובו אל ה'". אזי, תהיה התשובה שלימה.

יהדות אקטיבית

1. "לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדו גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה" (דברים כב, יא-יב). בגמרא (יבמות ד) לומדים מכאן ש"עשה דוחה לא תעשה". במה עדיפותה של מצות "עשה" על מצות "לא תעשה"? למה אחת דוחה ואחת נדחית?
מכיון שגדולה חשיבותה של יהדות אקטיבית מיהדות פאסיבית. לא לעשות, המיד יותר קל מלעשות. ב"שב ואל תעשה" אין גם מדרגות. כל אלה שאינם עושים את הדבר, הם שוים. אולם ב"קום ועשה" יש מדרגות רבות. לא כל אחד עושה אותו דבר עצמו באותו להט ובאותו הידור. "קום ועשה" היא יצירה. "שב ואל תעשה" היא מניעת הריסה. ותמיד יותר קשה לבנות מאשר למנוע הרס. לא

8
הענינה א
עכ"ל

לעשות, יכול אדם גם מתוך שגרה. כך חונך. כך ראה אצל אחרים והוא מחקה אותם. אין לעמוד על ידה על מדת הכרתו העצמית. מה שאין כן לעשות. אינה דומה עשיה מתוך שגרה לעשיה מתוך הכרה. אם עשיה מתוך שגרה היא בעצלתיים, הרי עשיה מתוך הכרה עצמית מלווה שמחה והתעלות רוחנית. יש יותר מצוות "לא תעשה" ממצוות "עשה". כי כדי לקיים מצוה, נדרש יותר מאמץ מלא לעבור עבירה. יש יהודים שמבחינת ה"לאוין" הם יראים ושלמים. אולם מבחינת ה"עשיין", יהדותם צולעת במקצת. להם באה מצוה ציצית להזכיר חולשתם. "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אתם" (במדבר טו, לט). ומכיון שמצוות ציצית באה להזכיר שיש לעשות את המצוות ולא מספיק לא לעשות עבירות. נאמר העקרון ש"עשה דוחה לא תעשה" במצוה זו דוקא. כדי להדגיש גם על ידי עקרון זה חשיבותה של העשיה ועדיפותה על ה"שב ואל תעשה".

11

16

21

3

אשר קרך בדרך

"זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, אשר קרך בדרך וגו', תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח" (דברים כה יז-יט). ובפרשת בשלח כתיב: "כי יד על כס ייה מלחמה לד' בעמלק מדר דר" (שמות יז טז), ופירש"י (שם): "נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק וכו'".

כל הרע שבבריאיה וכל הפחיתות שבאדם נמצאים ומושרשים בעמלק, וכל הרע שבו נכלל בתיבות ספורות אלו - "אשר קרך בדרך". בגלל דבר זה נגזר דינו להמחות מן העולם ולא ישאר זכרו תחת השמים. ולא עוד אלא שכל זמן שהוא קיים אין השם שלם ואין הכסא שלם, ומלחמה לד' בעמלק בכל דור ודור. "אשר קרך" פי' ציננך וקירר את הלהט והלהבה שהיו יוקדים בך, וקרירות זו היא מקור כל הרע והקטנות שבאדם. ומאידיך, במעט התעוררות ושימת לב יכול האדם להתעלות ולהתנשא מעלה מעלה וכמו שיבואר, וזוהי גדלותו של האדם. תורה זו, תורת גדלות האדם, היתה שנויה ושגורה תמיד בפי המשגיח זצ"ל.

6

(7)

שיתוף
7
אשר

ראשית, הבה ונבחן כיצד נוצר עמלק ומה היתה סיבת ביאתו לעולם. כתיב (בראשית לו יב): "ותמנע היתה פילגש לאליפז בן עשיו ותלד לאליפז את עמלק". ואמרו חז"ל דברים מבהילים בזה: "תמנע בת מלכים היתה דכתיב (שם כב): ואחות לזנו חמוני וכו', בעיא לאיגורי, באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קיבלוה, הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשיו, אמרה, מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת, נפק מינה עמלק דצערניהו לישראל. מאי טעמא, דלא איבעי להו לרחקה" (סנהדרין צט ב).

16

אברהם יצחק ויעקב, האבות הקדושים, לא קיבלוה. ויש להבין, והרי כל אומנותו של אברהם אבינו היתה להמליך את הקב"ה על כל העולם ולגיייר את הכל ולהכניסם תחת כנפי השכינה, והיאר זה שלא קיבל את תמנע? ומה ראו בבית דינם הקדוש של האבות שלא לקבל את זו על כרחך אתה צריך לומר שלא היתה ראויה להכנס תחת כנפי השכינה, ואע"פ שכל כך חשקה נפשה לידבק בישראל, מ"מ המה ידעו והכירו ברוח קדשם כי תמנע אינה ראויה לבא בקהל ד'. וכיון שראתה שלא קיבלוה נעשית פילגש לאליפז, "ונפיק מינה עמלק", ממעשה זה יצא עמלק. וגילו חז"ל את סוד הדבר, שאעפ"י שהיה פסק דין של האבות הקדושים שאין לקבלה, מ"מ לא איבעי להו לרחקה", בריחוק נהגו בה, וע"י הריחוק יצא עמלק שכל מציאותו קרירות וריחוק.

21

26

ומהי "קרירותו" של עמלק, אמר הכתוב (שמות טו יז-טו): "שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל יושבי כנען", כל עמי תבל וכל יושבי ארץ הזדעזעו ונפחדו למראה הניסים הגדולים אשר עשה ד' לישראל ביציאת מצרים ובקריעת ים סוף, אף אחד לא נשאר אדיש לנוכח הניסים הכבירים האלו, מלבד עמלק, הוא אילו דואה ואינו שומע מאומה, ומאומה לא איכפת לו.

31

הוא מה שכתוב בתורה (שמות ט כא): "ואשר לא שם לבו אל דבר ד' ויעזב את עבדיו ואת מקנהו בשדה", וזה היה כבר במכת ברד - המכה השביעית, בשעה שברור היה לכולם כי התראתו של משה התראת ודאי היא, והמכה אשר עליה יבשר, תבוא ותגיע בלי צל של ספק, ועתיד לרדת ברד וכל אשר בשדה יושמד, ואיך זה ישאיר בר דעת את מקנהו בשדה לאבדון? וביותר תמוה על העבדים עצמם איך לא חשו לגפשותם? הרי אין לך מקום סכנה גדול מלהמצא בשדה בעת כזאת. על כך כתוב בתורה הק' תירוץ אחד: "ואשר לא שם לבו" ותו לא מיד. הוא יודע ורואה בעיניו, אבל לא שם לבו כי הדבר אמנם נוגע לו עצמו, הוא נשאר אדיש לכל אשר נעשה לנגד עיניו, לא איכפת לו מהתהום הפעורה מתחתיו, "ואשר לא שם לבו לדבר ד'" - בטמטום רגשותיו מפקיר הוא את נפשו ואת כל אשר לו, ולא חלי ולא מרגיש כי אובד הוא.

36

41

46

"אשר לא שם לבו" - זהו עמלק. בודאי ראה מה שהכל ראו, ושמע מה ששמעו כל העמים, אלא שבעוד שכולם נבהלו ונמוגו, הוא לא נע ולא זע, ונפל על

(4)

ישראל - העם בו בחר ד' ואשר עשה עמו את כל האותות והמופתים הללו - וערך עמו מלחמה. יודע הוא ש"האמבטי" רותחת, וכל הקופץ לתוכה יכזה כויות קשות, אך הוא לא אכפת לו, כאילו אין הדבר נוגע לו כלל, והוא קופץ ונכזה. וע"י אדישותו וקרירותו של עמלק למראה הנסים והנפלאות, צינן וקירר את ה"אמבטי הרתחת" - "אשר קרר", ובכך השרה את רוח טומאתו על כל העולם. ויכבר הארכנו במאמר פא. וכל זמן שרוח טומאה זו שוררת בעולם "אין השם שלם ואין הכסא שלם" ו"מלחמה לד' בעמלק".

ושורש טומאה זו של עמלק, כלומר, האדישות ואי שימת לב, יכול להמצא אצל כל אדם, וכדאיתא ברש"י במסכת שבועות (ה א) בענין הא דבעינן ידיעה בתחילה בחיוב קרבן על ביאת מקדש בטומאה, ופליגי התם רבי ורבנן אי ידיעת בית רבו קרויה ידיעה בתחילה לענין זה. ובביאור מושג זה של "ידיעת בית רבו" פירש"י: "למד בבית רבו שהשרץ מטמא, וידע שזה שרץ וידע שנגע בו, אבל לא שם על לבו שנטמא", והרי ששייך בכל אדם מעין קהות חושיו של עמלק, שיודע

שרץ מטמא ויודע שזה שרץ ויודע שהוא עצמו נגע בו, ועדיין הוא סבור כי נשאר בטהרתו כמקדם.

Memory and forgetfulness are subjects for study by psychologists, neurologists, and cyberneticists. It is for them to learn and explain the "how" of these processes, the mechanisms and the dynamics.

But these two themes are also the substance of spiritual life.

Many Torah commandments refer to remembering and forgetting. We are commanded to remember, amongst other things: the Sabbath, the day we left the Land of Egypt, what the Lord did to Miriam (and, thus, the teaching that no one is infallible), how we angered the Lord in the desert, and, to be aware of our own penchant for ingratitude.

Similarly, there are commandments concerning forgetfulness. Most prominent is the commandment of *shikheha* (Deuteronomy 24:19) - that if one has harvested his field and forgotten a corner, he must not return to it but leave that forgotten corner for the poor. Even more paradoxical is a commandment to forget (although it is not worded explicitly in that manner). We must forget grudges, insults, hurt: "You

shall not take revenge, you shall not bear a grudge" (Leviticus 19:18). Forgetfulness is even considered a blessing. The Talmud (*Pesahim* 54b) teaches: "It is ordained that the dead be forgotten from the heart." Rabenu Bechaye has pointed out that this is a great blessing, for if man were always to remember the dead, he soon would be laden with such grief that he could not survive emotionally or spirituality.

But most often, and most usual, forgetfulness is regarded as an evil, as a sin. Thus, the Rabbis taught (*Avot* 3:8), "If one forgets a single item from his studies, Scripture considers it as if he were guilty with his life."

And, of course, the source of all these commandments is the concluding portion of our *sidra*: Remember what Amalek, that barbaric and savage tribe, did to you... "You shall not forget" (Deuteronomy 25:17).

But this commandment not to forget is problematic. After all, everyone forgets. Forgetting is natural; it is part of both our psychological and physiological selves. It is not a volitional or deliberate act. How, then, can the Torah consider it a sin if we forget?

Permit me to recommend to you an answer suggested by Rabbi Yitzchak Meir Alter, the first Gerrer Rebbe, known to posterity by the name of his great halakhic work, *Hidushei HaRim*. Forgetfulness, he says, often depends upon man. For we are not speaking here of simple recollection of facts, but the kind of forgetfulness that implies the emptying out of the mind, the catharsis of the heart of its most basic spiritual principles, of the very props of its identity. And this kind of forgetfulness has its roots in arrogance.

(11)
הש"ס
17/8/18
Rabbi Norman
Lamm

1 When a person's mind is preoccupied with itself, it has little place for what is really important – and thus forgets it. Hence we read (Deuteronomy 8:14): "And your heart shall be lifted up, and you will forget the Lord your God who takes you out of the Land of Egypt, out of the house of slaves."

6 Similarly, we are commanded to remember and not to forget Amalek. Now, the numerical value of the Hebrew word Amalek is 240 – the very same numerical value as the word *ram*, the word we use when we say that the heart is being lifted, raised, exalted, supercilious! When a person is filled with conceit, he falters and forgets.

7 11 Too much ego results in too little memory. An absent mind is the result of a swelled head. A high demeanor results in a low recall. If your heart is arrogant, you will forget Amalek. This is the arithmetic of mind and character.

pu
12
16 Indeed, this potential for forgetting who we truly are is a human, if not a specifically Jewish, weakness. Rabbi Abraham Isaac Kook has taught us that the root of all evil is that we forget who we are, our higher selves. We turn cynical and act as if man is only an amalgam of base drives, of ego-satisfactions, of sexual and material grasping. We forget that, in addition, man is capable of noble action, of sublime sentiment, of self-sacrifice. When we forget that, we are in desperate trouble.

21 Most Jews who assimilate today, unlike those of the early and middle parts of this century, do not do so primarily because of self-hatred, but because of a massive act of ethnic forgetfulness. And such national absent-mindedness, of forgetting our higher identity, is often the result of "And your heart shall be lifted up." Our memory is weakened by excessive affluence and too much self-confidence. We American Jews act as if our liberties and successes are self-evidently our right. We act as if our good fortune is deserved. And so, "And your heart shall be lifted up," leads to "and you will forget the Lord your God." And what do we most often forget? Amalek!

24 I read recently that a Swedish gentile woman, who has several times been proposed for the Nobel Peace Prize because of the hundreds of Jews she saved during the Nazi occupation, said in an interview that only once in her life did she entertain hatred for a fleeting moment. It occurred during a visit she paid to Yad Vashem, the Holocaust museum, in Jerusalem. She noticed an American Jew who was there, and who said to the guide: "I don't understand why they didn't fight? Why weren't they real men?" She was seized with anger, and said to him: "You look fat and prosperous! Have you ever been hungry a day in your life? Do you have any idea what it is like to be starved almost to insanity, surrounded by powerful enemies, aware that no one in the world cares for you – and you have the unmitigated nerve to ask that question?"

31 46 I confess that in reading the interview, I shared her hatred – but only for a fleeting moment. One cannot hate fools. One can only have contempt for them. ∞ ∞ ∞

51 Most importantly, one of the things we must never dare to forget is the contemporary Amalek, the Holocaust. The news that the younger generation of Germans does not want to be reminded of it, that they feel they did not participate in it, comes as no surprise to me. But Jews must never fall into the trap of "And your heart shall be lifted" and thereby forget Amalek. Remember and do not forget! The Holocaust must constantly become part of our education, commemoration, and motivation for further study and spiritual development.

56 Conversely, if we remember Amalek, that will lead to a realistic assessment of ourselves, and we shall be able to avoid the pitfall of a "lifted heart."